

Vosjes en

Menno Reemer

● Foto's: Menno Reemer.

● *Het vosje vliegt in het voorjaar.*

Het zoekt in Amsterdam. Er zijn inmiddels ruim honderd bijensoorten aangetroffen. Welke soorten zijn dat en hoe leven ze in de stad?

Van het Vondelpark tot het Diemerpark en van de Noorder IJ-plas tot de Bijlmerweide: in 2019 en 2020 zijn 25 Amsterdamse groengebieden onderzocht op wilde bijen. In 2021 en 2022 volgen waarschijnlijk nog eens 25 andere gebieden. De gemeente Amsterdam neemt de signalen over de achteruitgang van de

Nederlandse bijenfauna serieus en wil door middel van monitoring in de gaten houden hoe het de hoofdstedelijke bijenfauna vergaat. Op veel plekken in Amsterdam heeft de gemeente het groenbeheer in recente jaren meer gericht op biodiversiteit en houdt zij vaak speciaal rekening met wilde bijen en andere insecten. Of dit effect heeft, wil ze vaststellen door meerjarig onderzoek.

Bijenrijkdom

In 2019 en 2020 zijn in totaal 104 soorten bijen aangetroffen in Amsterdam. Dat is een flink deel van de pakweg 360 soorten die uit Nederland bekend zijn. Sommige Amsterdamse gebieden blijken verrassend rijk met meer dan vijftig soorten

per gebied, zoals het Westerpark, het Diemerpark, de Bijlmerweide, de Noorder IJ-plas en het Gijsbrecht van Aemstelpark.

De allergeeueste bij in Amsterdam is de honingbij (*Apis mellifera*). Deze bij komt overal voor en is ook in aantal de onbetwiste koploper. Dit komt doordat op veel plekken in de stad imkers hun bijenkasten hebben staan. Het is een gedomesticeerde bijensoort die tegenwoordig in onnatuurlijk hoge dichtheden voorkomt.

Op de tweede en derde plaats staan wat talrijkheid betreft de akkerhommel (*Bombus pascuorum*) en de steenhommel (*B. lapidarius*). Ook verschillende solitaire bijensoorten zijn op veel plaatsen in Amster-

roodgatjes

rond de grachtengordel

- Het Beatrixpark is een bijenoase tussen de kantoor-torens van de Zuidas. Gewone slobkousbijen vliegen hier 's zomers op grote wederik. Ook moerasandoorn (*Stachys palustris*) en grote kattenstaart (*Lythrum salicaria*) zijn aantrekkelijk voor veel soorten bijen.

dam te vinden, zoals het roodgatje (*Andrena haemorrhoa*), het vosje (*A. fulva*), de gewone franjegroefbij (*Lasioglossum sextrigatum*) en de rosse metselbij (*Osmia bicornis*). Zulke soorten komen ook in kleine stadstuintjes voor en op 'saai' gazons. Er waren ook verrassingen. Zoals in het Gaasperpark de terugkeer van de weidebij (*A. gravida*). Een bedreigde soort die al meer dan een halve eeuw

borstelwespbij (*Nomada stigma*), de breedrandzandbij (*A. synadelpha*), de glanzende groefbij (*Lasioglossum lucidulum*) en de zompmaskerbij (*Hylaeus gredleri*).

Wat doen die bijen in de stad?

Bijen zijn met weinig tevreden. Ze hebben bloemen nodig voor nectar en stuifmeel, en een nestelplek. Som-

Bijen hebben bloemen nodig voor nectar en stuifmeel, en een nestelplek.

niet in Amsterdam was gesignaleerd. Ook zijn er verschillende soorten gevonden die nog niet uit de hoofdstad bekend waren, zoals de

mige bijen eten wat de pot schaft. Die doen niet moeilijk over de keuze tussen paardenbloemen (*Taraxacum* sp.), wilgen (*Salix* spp.), meidoorns

- De grote bloedbij (*Sphecodes albibrabis*) is een zogenaamde koekoeksbij. Deze bloedbij is in Amsterdam gevonden bij kolonies van de grote zijdebij (*Colletes cunicularius*) in de Bijlmerweide.

- Ook hommels zijn bijen. Dit vrouwtje van de gewone koekoekshommel legt haar eitjes in de nesten van akkerhommels (*Bombus pascuorum*).

- De grote wolbij (*Anthidium manicatum*) is vaak te vinden bij planten met 'wollige' bladeren, zoals de populaire tuin- en plantsoenplant ezelsoor (*Stachys byzantina*). Het vrouwtje knaagt de haren van deze planten af en neemt deze mee naar het nest om er de nestcellen van te bouwen.

(*Crataegus monogyna*) of fluitenkruid (*Anthriscus sylvestris*). Voorbeelden hiervan zijn de honingbij, het roodgatje en de rosse metselbij. Andere bijen nemen alleen genoeg met het stuifmeel van bepaalde plantensoor-

ieren legt. Veel soorten hebben hierbij een voorkeur voor zonnige plaatsen met weinig begroeiing, waar de bodem in de zon lekker opwarmt. Op het zuiden gerichte hellingen en steile wandjes zijn helemaal geliefd.

De overige 20% van de Nederlandse bijensoorten nestelt bovengronds. Hierbij maken ze gebruik van allerlei holten in bijvoorbeeld dood hout, holle takken en muurspleten. Het zijn echte doe-het-zelvers. Metselbijen (*Osmia* spp. en *Hoplitis* spp.) metselen hun nestjes van vochtige leem. Behangersbijen (*Megachile* spp.) voorzien hun nestcellen van een knus behangetje. Wolbijen (*Anthidium* spp.) verzamelen plantenharen van 'wollige' planten om het thuis gezellig te maken. Tronkenbijen (*Heriades truncorum*) gebruiken de hars van bomen voor het verstevigen van hun nesten.

Ook in gazons kunnen soms verrassend veel bijen nestelen, vooral op kale, zonnige en beschut gelegen plekjes.

ten. Zo zijn roodbuikjes (*Andrena ventralis*) en grote zijdebijen (*Colletes cunicularius*) afhankelijk van wilgen. Gewone slobkousbijen (*Macropis europaea*) verzamelen uitsluitend stuifmeel van grote wederik (*Lysimachia vulgaris*) en de fluitenkruidbij (*A. proxima*) verraadt met zijn naam zijn favoriete voedselplant. Bijen met zulke speciale dieetwensen komen alleen voor op plekken waar hun voedselplanten in voldoende hoeveelheid groeien en bloeien. Het grootste deel (80%) van onze bijensoorten nestelt in de bodem. Het vrouwtje graaft een gangetje met kleine kamertjes aan het uiteinde, waarin ze stuifmeel opbergt en haar

Hier kunnen soms massaal allerlei soorten zandbijen (*Andrena* spp.), zijdebijen (*Colletes* spp.) en groefbijen (*Halictus* spp.) nestelen, samen met de hierop parasiterende wespbijen (*Nomada* spp.), viltbijen (*Epeolus* spp.) en bloedbijen (*Sphecodes* spp.). In de stad zijn zulke plekken bijvoorbeeld te vinden in dijken en taluds van wegen en kanalen. Op sommige plekken, zoals langs de Noorder IJ-plas is een heuvelachtig landschap aanwezig, waar het voor in de bodem nestelende bijen goed toeven is. Maar ook in gazons kunnen soms verrassend veel bijen nestelen, vooral op kale, zonnige en beschut gelegen plekjes.

Koekoeksbijen

Zowel onder de bodemnestelaars als onder de bovengronds nestelende bijen vind je tientallen koekoeksbijen. Vrouwelijke koekoeksbijen dringen de nesten van andere bijensoorten binnen om er eieren te leggen. Wanneer hun eitjes uitkomen, doden de larven van de koekoeksbij de larven van de gastvrouw om vervolgens de voedselvoorraad op te eten. Ook in Amsterdam zijn

● De breedrandzandbij was nog niet uit Amsterdam bekend, maar is nu gevonden in het Rembrandtpark en de Noordelijke Oeverlanden.

● Dit vrouwtje grote bladsnijder (*Megachile willughbiella*) heeft een stukje blad uitgeknipt met haar kaken en staat op het punt om ermee naar haar nest te vliegen. Zoals het een goede behangersbij betaamt, zal zij hiermee haar nestcellen bouwen.

koekoeksbijen volop te vinden: wespbijen, bloedbijen, viltbijen en koekoekshommels (*Bombus* spp.).

Amsterdams bijenonderzoek

In de periode 1998-2000 doorkruiste bijenkenner Arie Koster de stad om de wilde bijenfauna te onderzoeken. Dit leidde in 2001 tot het rapport *Wilde bijen in relatie tot het groenbeheer in Amsterdam*, waarin Koster uitgebreid inging op het beheer van stedelijk groen en de hoofdstedelijke bijenfauna. Hij vond toen 45 bijensoorten. In 2014-2015 deed Koster het nog eens over en toen vond hij 71 soorten, een toename die volgens Nieuwenhuis *et al.* (2015) grotendeels te danken is aan verbeteringen in het groenbeheer van de stad. In 2019 zijn elf groengebieden onderzocht en in 2020 kwamen hier nog eens veertien bij. De resultaten van deze onderzoeken zijn beschikbaar in twee rapportages (Reemer *et al.*, 2019, 2020). Deze metingen zijn helaas niet goed vergelijkbaar met het eerdere onderzoek van Koster, omdat er andere gebieden zijn onderzocht en er verschillen zijn in de onderzoeksmethoden. Zie voor een overzicht van de waarnemingen: <https://maps.amsterdam.nl/bijen>.

Vervolg

In 2021 en 2022 wordt de bijenfauna van nog eens 25 Amsterdamse gebieden onderzocht. De gemeente Amsterdam neemt zich voor om deze onderzoeken in latere jaren te herhalen, zodat duidelijk wordt hoe

de Amsterdamse bijenfauna zich ontwikkelt. Het is te hopen dat de huidige bijenrijkdom standhoudt of misschien zelfs zich verder uitbreidt!

Menno Reemer
menno.reemer@naturalis.nl

Literatuur

- GEMEENTE AMSTERDAM, 2021. Website Wilde Bijen. <https://maps.amsterdam.nl/bijen>.
- KOSTER, A., 2001. Wilde bijen in relatie tot het groenbeheer in Amsterdam. Alterra, Wageningen. [https://www.bestuivers.nl/Portals/5/Publicaties/Artikelen/BIJEN%20AMSTERDAM%20\(1\).pdf?ver=2015-02-04-135546-000](https://www.bestuivers.nl/Portals/5/Publicaties/Artikelen/BIJEN%20AMSTERDAM%20(1).pdf?ver=2015-02-04-135546-000).
- NIEUWENHUIS, F., A. KOSTER & G. TIMMERMANS, 2015. Bijen en dagvlinders in Amsterdam. Gemeente Amsterdam, afdeling Ruimte & Duurzaamheid, Amsterdam.
- REEMER, M., M. KOS, T. FERNHOUT & L. SLIKBOER, 2019. Bijen in elf Amsterdams stadsparken. EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden. <https://www.bestuivers.nl/beheer/artikelen/id/1529/bijen-in-amsterdamse-stadsparken>.
- REEMER, M., T. FERNHOUT & F. RHEBERGEN, 2020. Bijen in Amsterdams stadsparken en andere ecologisch beheerde groengebieden. EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.

● De weidebij was al meer dan 50 jaar niet in en om Amsterdam gevonden. Het is een bedreigde soort die op de Rode Lijst staat. De soort is in 2019 in het Gaasperpark aangetroffen.

● De gewone slobkousbij is gespecialiseerd op de grote wederik waar zowel de pollen als ook plantaridige oliën van verzameld worden.